

Maksymenko D.V.
Mukachevo State University

DEVELOPMENT OF STRATEGIC MANAGEMENT IN AGRICULTURAL SECTOR ENTERPRISES

Summary

The article examines the theoretical issues of strategic management in the enterprises of the agricultural sector. Factors affecting the development of strategic management are determined. The mechanism for the implementation of strategic human resource management is provided. The main stages of the formation of strategic management are selected. The evaluation model of strategic management system is proposed.

Keywords: strategic management, agricultural sector, strategy, strategic analysis, development, potential.

УДК 658.511.2

МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА ПРИКЛАДІ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Матюшенко О.Ю.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті обґрунтовано методику аналізу забезпеченості підприємства виробничими запасами. Досліджено стан забезпеченості виробничими запасами на підприємстві ТОВ «НОВЕ МІСТО». Виявлені недоліки в організації обігу запасів. Запропоновано удосконалення діючої системи постачання матеріальних ресурсів на основі використання економічно обґрунтованого розміру замовлення. Проведено аналіз ефективності використання виробничих запасів підприємства за допомогою використання факторного аналізу.

Ключові слова: виробничі запаси, матеріальні ресурси, нормативні витрати, економічно обґрунтований розмір замовлення, факторний аналіз.

Постановка проблеми. Одним із найефективніших шляхів швидкого зростання національного багатства України є раціональне використання сировинних, паливно-енергетичних та інших матеріальних ресурсів. В умовах конкурентного середовища ефективність виробництва є основним чинником, що дозволяє підприємству посідати провідні позиції у своїй ніші на ринку. Раціональна структура, ефективне використання і підвищення ефективності використання виробничих запасів є запорукою забезпечення безперервності виробничого процесу, а отже, й одним з факторів рентабельного виробництва. Слід відмітити, що результати внутрішнього аналізу виробничих запасів є важливим фактором конкурентної боротьби між товаровиробниками, тому дослідження стану та ефективності використання виробничих запасів є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теорії та практики аналізу виробничих запасів підприємств промисловості посідають значне місце в наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів: М.Г. Чумаченко, М.А. Болуха, В.З. Бурчевського, М.І. Горбатов, Ф.Ф. Бутинця, Є.В. Мниха, С.З. Мошенського, О.О. Олійник, Н.С. Барабаш, Є.К. Бабець, М.І. Горлова, С.О. Жукова, Л.М. Чернелевського, Н.В.Тарасенко, Н.П. Любушина, В.Б. Лецької, В.Г. Д'якової, М.І. Баканова, А.Д. Шеремета, В.Г. Швеця та ін.

Постановка завдання. Основною метою даного дослідження є пошук шляхів вдосконалення методики аналізу виробничих запасів для раціонального їх використання і підвищення ефективності виробництва.

Виклад основного матеріалу. Зростання обсягів виробництва продукції та покращення її якості значною мірою залежить від забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами та ефективності їх використання.

Своєчасне надходження та ефективне використання матеріальних ресурсів забезпечує ритмічну роботу, виконання бізнес-плану та збільшення прибутку. Необґрунтований надлишок матеріальних ресурсів може призвести до уповільнення оборотності запасів, що призведе до накопичення оборотних коштів у виробничих запасах, які тимчасово не потрібні, що в свою чергу вплине на погіршення фінансового стану підприємства.

Забезпеченість підприємства матеріальними ресурсами залежить від договірних відносин з постачальниками. Визначають планову потребу у матеріальних ресурсах на основі норм витрат матеріалів для кожного виду продукції із урахуванням плану випуску продукції. Процес планування потреби у матеріальних ресурсах здійснюється у такій послідовності (рис. 1):

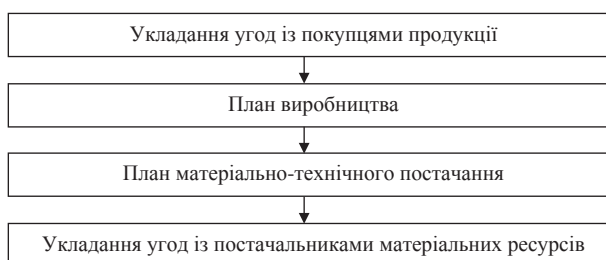

Рис. 1. Процес планування потреби у матеріальних ресурсах [1, с. 160]

Основна потреба у матеріальних ресурсах визначається для виробництва продукції (по нормам на кожний вид продукції), а додаткова пов'язана із утриманням та ремонтом будівель, споруд, обладнання (ремонтно-експлуатаційні потреби), або із необхідністю поповнення запасів матеріалів.

Планову потребу визначають працівники відділу матеріально-технічного постачання, а також відстежується фактичне надходження матеріалів.

Методика розрахунку потреби підприємства в матеріальних ресурсах передбачає застосування норм витрат матеріалів (у натуральних вимірниках), а також розрахунку мінімального рівня запасу.

За умов централізованого планування й управління підприємством скрізь панували єдині норми і нормативи, а планування виробництва «від досягнутого» не стимулювало підприємство до пошуку й виявлення резервів збільшення виробництва, зниження витрат. Наслідком цього ставали норми й нормативи, які не відображали реальних виробничих можливостей підприємства, і дискредитували позитивну ідею нормативного методу обліку витрат.

Нормативні витрати на одиницю продукції, послугу та на визначений обсяг випуску продукції є ключовим елементом у системі управління й аналізу матеріальних запасів. Вони встановлюються з метою визначення умов діяльності і служать основою для порівняння фактичних витрат.

Загальна потреба підприємства в матеріальних ресурсах розраховується в натуральних показниках у розрізі їх n -видів, необхідних для виготовлення i -видів продукції та у розрізі k -видів діяльності. Для розрахунку загальної потреби підприємства в n -виді матеріалу використовують формулу:

$$P^n = \sum_{k=1}^k \sum_{i=1}^i H^n + H_s^n, \quad (1)$$

де P^n – загальна потреба підприємства в n -виді матеріалу;

H^n – норма витрат n -матеріалу за всіма i -видами продукції k -видів діяльності;

H_s^n – норма запасу n -матеріалу на складі, який необхідно мати для забезпечення ритмічної роботи підприємства;

i – певний вид продукції, на виготовлення якої витрачається n -матеріал;

k – вид діяльності підприємства, а саме: виробництво продукції, приріст незавершеного виробництва, експериментально-дослідні роботи, ремонтно-експлуатаційні потреби, утворення нормативних залишків на кінець періоду.

Загальна потреба в матеріалі береться за показник планової потреби. Розрахувавши потребу в матеріальних ресурсах, необхідно проаналізувати забезпеченість потреби джерелами покриття [2, с. 189–190].

Якщо підприємство виконує державні замовлення, то виробництво продукції має бути забезпече-

но виділеними державою матеріальними ресурсами. Для іншої частини продукції, що виробляється згідно угод із покупцями, необхідно складати угоди із постачальниками матеріалів. У цих угодах визначають терміни поставок, їх обсяг, якість матеріалів, комплектність поставок та інші умови.

При аналізі співставляють фактичні надходження матеріалів із запланованими за всіма параметрами, з'ясовують причини невиконання угод і за необхідністю висувають претензії до постачальників. Якщо при укладенні договорів не було передбачено забезпечення планової потреби по всіх видах матеріалів, то необхідно проаналізувати, які можливості були у підприємства для додаткового забезпечення цієї потреби.

При оцінці забезпеченості підприємства матеріалами використовують відносні показники:

$$K_{\text{ПП}} = M_{\text{Ф}} / M_{\text{П}}, \quad (2)$$

де, $K_{\text{ПП}}$ – коефіцієнт виконання плану постачання;

$M_{\text{Ф}}$ – фактично надійшло матеріалів i -го виду;

$M_{\text{П}}$ – планова потреба у матеріалах i -го виду.

$$Z_M = \Phi_M / \text{СДоб}_M, \quad (3)$$

де, Z_M – забезпеченість матеріалами i -го виду (в днях);

Φ_M – фактична наявність матеріалу i -го виду;

СДоб_M – середньодобова потреба у матеріалах i -го виду.

У процесі аналізу забезпеченості перевіряється відповідність фактичного розміру запасів плановій потребі. Для цього на основі даних про фактичну наявність матеріалів у натуральних одиницях, інтервали надходження та їх середньодобове споживання розраховують фактичну забезпеченість у днях та порівнюють її з нормативною потребою.

За даними бізнес-плану та оперативно-технічної звітності відділів матеріально-технічного постачання складають аналітичну таблицю, що дозволяє оцінити забезпеченість потреби у матеріальних ресурсах договорами та фактичним їх виконанням. Таке порівняння дає можливість визначити стан запасів у днях для кожного виду матеріалу. Стан матеріальних запасів у багатьох випадках визначає фінансовий стан підприємства.

Приклад аналізу забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами наведено в таблиці (табл. 1).

Аналіз проводиться за даними підприємства ТОВ «НОВЕ МІСТО». Підприємство займається будівництвом житлових та нежитлових приміщень у місті Києві. У зв'язку з даним видом діяльності та для роз'яснення аналітичних процедур, вважаю доцільним надати класифікацію запасів у будівництві.

Всі запаси на будівельних підприємствах поділяються на такі групи:

1) будівельні матеріали – запаси, що використовуються безпосередньо у процесі виконання будівельних і монтажних робіт для виготовлення будівельних деталей, для зведення і обробки конструкцій, частин будівель і споруд;

Таблиця 1

Аналіз забезпеченості підприємства ТОВ «НОВЕ МІСТО» виробничими запасами в 2014 році

Вид матеріалу	Од. виміру	Планова потреба	Інтерв. поставки (дні)	Факт. надійшло	Сер. добове спожив.	Забезпеченість (дні)	Відхилення	
							у днях	від пл. потреби
Будівельні матеріали	т.	4800	16	3892	299	13,00	-3	-908
Конструкції та деталі	шт.	5750	17,5	5278	330	16,00	-1,50	-472
Обладнання до встанов.	шт.	400	50	421	8	52,63	+2,63	+21
МШП	шт.	1270	40	1573	32	49,16	+9,16	+303
Інші запаси	шт.	900	22,5	1090	40	27,25	+4,75	+190

2) конструкції та деталі – завезені на будівельний майданчик готові до встановлення будівельні конструкції та деталі: металеві, залізобетонні та дерев'яні конструкції; блоки та збірні частини будівель тощо;

3) обладнання до встановлення – обладнання, яке потребує прикріплення до фундаменту або несучої частини конструкцій, після чого стає можливим введення його в дію;

4) малоцінні та швидкозношувані предмети – предмети, що використовуються протягом не більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він більше одного року, зокрема: інструменти, господарський інвентар, спеціальне оснащення, спеціальний одяг і т. і.;

5) інші запаси.

Дані для аналізу згруповано саме за даною класифікацією, тому що більш детальні дані неможливо продемонструвати.

Як видно з таблиці, ми маємо значний дисбаланс в забезпеченості підприємства виробничими запасами. Одні з найважливіших запасів – будівельні матеріали, систематично недопоставляються на підприємство. Інтервал відставання складає 3 дні, що за весь період призвело до скорочення поставок на 908 тон. Це, здебільшого, зумовлено невчасними поставками матеріалів на підприємство, через надмірну завантаженість підприємств-виробників будівельних матеріалів та через аварію на підприємстві, яке є основним постачальником бетону.

Також нестачу матеріалів у кількості 472 шт. було зафіксовано в розділі конструкцій та деталей до будівництва. Це в свою чергу знизило забезпеченість даного виду виробничих запасів на 1,5 дня.

Разом із нестачею найважливіших запасів, ми можемо спостерігати перевищення використання таких матеріалів як обладнання до установки (+21 шт), МШП (+303 шт) та інші запаси (+190 шт). Можна сказати, що підприємство або свідомо перевищує витрачання даних матеріалів в результаті розкрадання, або невірно визначило планову потребу в даних запасах.

На основі проведених розрахунків, можна стверджувати, що підприємство не раціонально використовує виробничі запаси і базується при складанні нового фінансового плану тільки на показники попереднього року, коригуючи їх на темп інфляції.

Ми хочемо запропонувати використати на підприємстві модель економічно обґрунтованого розміру замовлення. Дану модель можна застосовувати, якщо величина попиту рівномірно розподіляється протягом аналізованого періоду. У нашому випадку, ця умова виконується. Адже будівництво будинку чи споруди займає щонайменше 1,5–2 роки, що дозволяє нам правильно вирахувати потребу в матеріалах та розподілити їх в часі.

Розрахунковий механізм моделі ЕОQ засновано на мінімізації сукупних операційних витрат на закупівлю й утримання запасів на підприємстві. Ці операційні витрати заздалегідь поділяють на дві групи:

- сума витрат на розміщення замовлень;
- сума витрат на утримання товарів на складі.

Зі зростанням середнього розміру однієї партії поставки товарів знижуються операційні витрати на розміщення замовлення і зростають операційні витрати на утримання запасів на складі підприємства (і навпаки). Модель ЕОQ дозволяє оптимізувати пропорції між цими двома групами операційних витрат так, щоб сукупна їх сума була мінімальною [3, с. 324].

Таким чином, економічно обґрунтований розмір замовлення для даного підприємства визначається за формулою (4) [3, с. 325]:

$$EOQ = \sqrt{\frac{2 \cdot 3 \cdot C_1}{C_2}}, \quad (4)$$

де ЕОQ – оптимальний середній розмір партії постачання товарів;

З – обсяг виробничого споживання запасів у даному періоді;

C_1 – середня вартість розміщення одного замовлення;

C_2 – вартість утримання одиниці товару в даному періоді.

Кількість поставок матеріалів (Q_p), які потрібно буде підприємству зробити протягом року за визначеного оптимального розміру замовлення, визначатиметься за формулою:

$$Q_p = Z / EOQ. \quad (5)$$

Відповідно інтервал поставки (Т) в днях обчислюється наступним чином:

$$T = 360 / Q_p. \quad (6)$$

Розрахунок економічно обґрунтованого розміру замовлення для ТОВ «НОВЕ МІСТО» наведено в табл. 2.

Із таблиці видно, що розрахунок економічно обґрунтованого розміру замовлення привів до того, що інтервали поставки будівельних матеріалів та конструкцій і деталей збільшилися (з 16 днів до 25 днів та з 17,5 до 37 днів відповідно). Це пояснюється тим, що витрати на замовлення 1 поставки матеріалів значно перевищують втрати на зберігання. Тому набагато ефективніше замовляти більші партії. Разом з тим ми можемо вберегти матеріали від зростання цін, що є дуже актуальним в наш час.

Також доцільним було б запропонувати підприємству створити резервний запас виробничих запасів, щоб уникнути простоїв якщо виникнуть форс-мажорні обставини.

Величина резервного запасу визначається:

а) на основі середнього відхилення фактичного інтервалу поставки від планового (передбаченого договором);

Таблиця 2

Розрахунок економічно обґрунтованого розміру замовлення для ТОВ «НОВЕ МІСТО» за даними 2014 року

Вид матеріалу	Од. виміру	EOQ (од.)	C_1 грн	C_2 грн	Кількість поставок	Інтервал поставки (дні)
Будівельні матеріали	т.	332	7500	653	14	25
Конструкції та деталі	шт.	589	5700	189	10	37
Обладнання до встановлення	шт.	102	2500	193	4	92
МШП	шт.	121	90	16	10	34
Інші запаси	шт.	72	90	31	12	29

Примітка: кількість поставок та інтервал поставки округлені до цілих чисел для кращої інформативності і зручності у сприйнятті

б) на основі підрахунку днів, необхідних для оформлення замовлення та доставки матеріалів від постачальника до споживача:

$$Z_{\text{стр}} = M_{\text{д}} \cdot T_{\text{рез}}^* \quad (7)$$

де $Z_{\text{стр}}$ – страховий (резервний) запас;
 $M_{\text{д}}$ – середньодобове споживання матеріалів;
 $T_{\text{рез}}$ – дні резервного запасу (період зриву поставок).

Також деякі підприємства крім резервного (страхового запасу) формують транспортний запас (створюється на період з моменту оплати виставленого постачальником рахунку до прибуття вантажу на склад підприємства), Поточний запас (він створюється для забезпечення безперервного процесу виробництва матеріальними ресурсами в період між двома черговими поставками), Підготовчий (технологічний) запас (створюється на період необхідний для приймання, складування та підготовки та виробничого використання).

Незабезпеченість підприємства матеріальними ресурсами може залежати від нестач та псування матеріальних цінностей. Якщо це явище має місце, треба вивчити його причини, установити конкретних винуватців для стягнення з них компенсації за спричинену шкоду.

Головним фактором, що впливає на забезпеченість підприємства матеріальними ресурсами, є виконання постачальниками укладених договорів на поставку матеріалів. Аналіз ефективності формування портфеля замовлень на матеріальні ресурси передбачає оцінку виконання укладених договорів на поставку матеріалів та розрахунок забезпечення потреб цими договорами.

Аналіз забезпеченості потреби в матеріальних ресурсах та виконання укладених договорів проводиться порівнюванням фактичного надходження (в натуральному виразі) з плановою потребою за кожною номенклатурною позицією матеріальних ресурсів у цілому і за кожним постачальником. За виникнення відхилень виявляють причину та розраховують вплив відхилень на обсяг виробництва продукції.

У процесі аналізу визначають обсяги та асортимент партій, що постачаються; якість отриманих від постачальників матеріалів; відстань і тривалість транспортування матеріальних ресурсів; терміни та ритмічність поставок.

Для аналізу недопоставок матеріалів необхідно порівняти фактичний і бажаний портфелі договорів поставок на матеріальні ресурси. Негативний вплив фактора недопоставок матеріалів на зміну випуску продукції вимірюється порівнюванням кількості недопоставленого n -виду матеріалів з нормою його витрачання на одиницю продукції.

Особливу увагу слід звернути на виконання договорів поставок щодо асортименту. За порушення асортименту матеріалів, що надходять, утворюються перевитрати матеріалів, пов'язані з доробкою або заміною одного матеріалу іншим.

Аналіз ефективності формування портфеля договорів поставок на матеріали передбачає оцінку виконання договірних зобов'язань за передбаченим асортиментом з допомогою розрахунку коефіцієнта асортиментності, тобто співвідношення фактичного надходження матеріалів, що не перевищує обумовленого договором, та обсягу договірних зобов'язань.

Якість отриманих від постачальників матеріалів визначає рівень ефективності портфеля договорів поставок на матеріальні ресурси. У процесі аналізу обов'язково перевіряється відповідність матеріалів стандартам і технічним умовам та розраховується коефіцієнт рекламацій, тобто претензій поста-

чальникам за поставку недоброякісних матеріалів. Низька якість сировини й матеріалів є причиною утворення надпланових відходів, що завжди призводить до зменшення обсягу випуску продукції.

Негативний вплив на зміну обсягу випуску продукції справляють також неритмічні поставки сировини та матеріалів. Рівномірне та синхронне надходження матеріалів від постачальників є головною умовою ритмічної роботи підприємства. У ході аналізу встановлюється відповідність дати надходження окремих партій кожного виду матеріалів договірним термінам, а також відповідність періодів надходження окремих видів матеріалів часу їх виробничого споживання.

Аналіз ритмічності поставок матеріалів передбачає також і розрахунок впливу порушень термінів надходження матеріалів на випуск і реалізацію продукції та з'ясування, чи пред'явлено претензії постачальнику.

Для аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів існує певна система техніко-економічних показників. Ці показники є диференційованими залежно від особливостей виробництва та окремих видів предметів праці.

У загальному випадку всі ці показники відображають рівень та суму матеріальних витрат, а не суму матеріальних ресурсів. Вони показують вартість матеріальних ресурсів, що використані на виробництво продукції, а рівень їх витрачання – питому вагу матеріальних витрат у вартості виробленої продукції.

Нормативні витрати матеріальних ресурсів на одиницю продукції, на певну послугу та на певний обсяг випуску продукції є ключовим елементом у системі управління й аналізу використання матеріальних запасів, бо тільки порівняно з ними підприємство може визначити ефективність і доцільність фактичних витрат.

Аналіз ефективного використання матеріальних ресурсів якнайтісніше пов'язаний з дослідженням рівня витрачання матеріальних ресурсів. Отже, завданням аналізу є пошук джерел економії цих ресурсів і зниження матеріаломісткості продукції.

Матеріаломісткість продукції є вартісним показником, який відображає рівень матеріальних витрат (без амортизації) на кожну гривню виробленої продукції та розраховується як відношення суми всіх матеріальних витрат до вартості товарної продукції:

$$M_{\text{м}} = \frac{\sum(K \cdot H^n \cdot \Pi^n)}{\sum(K \cdot \Pi_{\text{т}})} \quad (8)$$

де $M_{\text{м}}$ – матеріаломісткість продукції, грн;
 K – обсяг випуску продукції (в одиницях);
 H^n – норма витрачання n -матеріалу на одиницю продукції (у натуральних вимірниках);
 Π^n – ціна одиниці n -виду матеріалу за період, що його аналізують, грн;
 $\Pi_{\text{т}}$ – відпускна ціна одиниці продукції, грн.

Матеріаловіддача продукції (зворотний показник до показника матеріаломісткості) характеризує вихід продукції з кожної гривні витрачених матеріальних ресурсів та розраховується як відношення вартості товарної продукції до суми матеріальних витрат:

$$M_{\text{в}} = \frac{\sum(K \cdot \Pi_{\text{т}})}{\sum(K \cdot H^n \cdot \Pi^n)} = \frac{1}{M_{\text{м}}} \quad (9)$$

де $M_{\text{в}}$ – матеріаловіддача продукції, грн.
 Одним із джерел економії матеріальних ресурсів є зниження питомої матеріаломісткості продукції, що відображає рівень використання матеріальних ресурсів на окремий i -вид продукції і розрахо-

ується як відношення кількості або вартості витрачених матеріальних ресурсів на окремий і-вид продукції до кількості або вартості виробленої продукції цього виду.

У ході аналізу також необхідно приділити увагу питомій вазі матеріальних витрат у собівартості продукції, яка характеризує рівень використання матеріальних ресурсів за структурою випуску продукції та розраховується як відношення суми матеріальних витрат до повної собівартості продукції.

У процесі виробничої діяльності завжди виникають відхилення фактичних показників від планових. Коефіцієнт споживання матеріалів відображає рівень ефективності фактичного витрачання матеріальних ресурсів та показує економію або перевитрату матеріалів проти встановлених норм. Розрахунок цього коефіцієнта потребує перерахунку планової суми матеріальних витрат на фактичний обсяг виробництва. Цей коефіцієнт обчислюється як відношення фактичних матеріальних витрат до планових, перерахованих на фактичний обсяг випуску та асортимент продукції. Оптимальне значення цього коефіцієнта має бути не більшим за 1.

Відповідно до завдань аналізу ефективного використання матеріальних ресурсів можна розрахувати й часткові показники матеріаломісткості, які характеризують рівень використання окремих видів матеріальних ресурсів (металомісткість, паливомісткість, сировинномісткість, енергоємність тощо). Такі розрахунки проводяться службою виробничого менеджменту.

Для оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві необхідно також розраховувати такі показники:

- швидкість обороту матеріальних запасів, який обчислюється діленням середнього (за період) залишку матеріальних запасів у грошовому виразі на середнє добове споживання в цьому самому періоді:

$$T_0 = \frac{\sum(O_n^0 + O_n^k)}{2 \sum C^n}, \quad (10)$$

де T_0 – швидкість обороту матеріальних запасів, у днях;

O_n^0 – обсяг запасу n -виду матеріалу на початок періоду (у грошовому виразі);

O_n^k – обсяг запасу n -виду матеріалу на кінець періоду (у грошовому виразі);

C^n – середнє добове споживання n -матеріалу, грн;

- оборотність матеріальних запасів, яка розраховується діленням вартості товарної продукції на середній залишок запасів:

$$R = \frac{2 \sum(K \cdot C_T)}{\sum(O_n^0 + O_n^k)}, \quad (11)$$

де R – оборотність матеріальних запасів, кількість оборотів.

Слід підкреслити, що в чисельнику зазначається не обсяг реалізації продукції, а обсяг випуску, тому що він показує реальну вартість запасів протягом періоду, що розглядається.

- термін зберігання запасів, який дорівнює відношенню календарної кількості днів у періоді, що розглядається, до оборотності матеріальних цінностей:

$$T_3 = T/R, \quad (12)$$

де T_3 – термін зберігання матеріальних запасів, днів;

T – тривалість періоду, днів;

R – оборотність матеріальних запасів, кількість оборотів.

Аналіз ефективного використання матеріальних ресурсів за даними показниками проводиться службою фінансового менеджменту або бухгалтерією (аналітичним відділом) і полягає у встановленні тенденцій зміни швидкості обороту запасів за визначений період, зміни оборотності та зміни термінів зберігання з метою виявлення факторів, що спричинили негативний вплив, та розробки заходів щодо використання виявлених резервів.

Якщо в процесі аналізу виявилось, що терміни обороту виробничих запасів зросли, тобто з'явилася тенденція зменшення обсягів виробництва, то необхідно приймати рішення про скорочення надходжень матеріальних ресурсів. Співвідношення між обсягом виробництва та реалізації продукції і величиною матеріальних запасів на кожному підприємстві є різним. Це залежить від характеру комерційної діяльності і цілей підприємства.

Усі показники зведені у таблиці 3.

Розрахувавши відповідні відхилення, ми бачимо що у 2014 році значно скоротилось виробництво. Зменшення склало 92,3 тис. грн. Напружена політична та економічна ситуація в країні знаходить своє відображення на роботі майже кожного українського підприємства. Це в свою чергу призвело до скорочення собівартості продукції, але не в таких пропорціях, як зменшення виробництва продукції. Зменшення собівартості склало 28,2 тис. грн. Все це

Таблиця 3
Аналіз рівня ефективності використання матеріальних ресурсів ТОВ «НОВЕ МІСТО» у 2013-2014 роках

	Попередній період	Звітний період	Відхилення (±)
1. Вироблена продукція, тис. грн	776,2	683,9	-92,3
2. Повна собівартість виготовленої продукції, тис. грн	601,6	573,4	-28,2
3. Залишок матеріальних запасів на початок періоду, тис. грн	45,9	106,9	61
4. Надходження матеріальних ресурсів за період, тис. грн	569,8	459,1	-110,7
5. Матеріальні витрати за період, тис. грн	508,8	495,9	-12,9
6. Залишок матеріальних запасів на кінець періоду, тис. грн	106,9	70,1	-36,8
7. Матеріаломісткість продукції, грн.	0,66	0,73	0,07
8. Матеріаловіддача, грн	1,53	1,38	-0,15
9. Питома вага матеріальних витрат у собівартості продукції, %	84,57	86,48	1,91
12. Швидкість обороту матеріальних запасів, днів	54,06	64,25	10,19
13. Оборотність матеріальних запасів, разів	10,16	7,73	-2,43
14. Термін зберігання запасів, днів	35,43	46,59	11,15

призвело до закономірного зниження надходження матеріалів на підприємство та їх витрачання. В результаті ми маємо збільшення матеріаломісткості продукції в вартісному вираженні на 0,07 грн. та, відповідно, збільшення матеріаловіддачі на 0,15 грн. Також не потрібно забувати, що дане збільшення матеріаломісткості може бути викликане виключно інфляційними процесами в країні, а не збільшенням використання матеріалів на виробництво продукції.

Потрібно відзначити, що за аналізований період значно знизилась швидкість обороту матеріальних запасів (+10 днів). Це може призвести до того, що підприємство буде закуповувати запаси за вільні обігові кошти, які будуть просто «застрягати» в запасах і не так швидко повертатися в обіг знову. В результаті даного процесу, ми маємо зниження оборотності матеріальних запасів в 2014 році майже на 2,5 рази та збільшення терміну зберігання на 11,15 дня.

Наступним етапом аналізу ефективного використання матеріальних ресурсів є моделювання причинно-наслідкових зв'язків між показниками матеріальних витрат та вартістю виготовленої продукції з метою виявлення відхилень фактичних ви-

трат від нормативних та факторів, що впливають на величину цих відхилень, а також на зміну обсягу виробництва.

У процесі моделювання факторних систем до моделі включають такі фактори, які відображають причинно-наслідковий зв'язок між показниками та є необхідними елементами математичної формули (рис. 2).

Одним з показників ефективності використання матеріальних ресурсів є прибуток на гривню матеріальних витрат. Його підвищення позитивно характеризує обороту підприємства. В процесі аналізу необхідно вивчити динаміку даного показника, виконання плану по його рівню, провести міжгосподарські порівняння і встановити причини зміни величини прибутку.

Для цього можна використовувати таку факторну модель:

$$\frac{\Pi}{МВ} = \frac{\Pi}{В_{\text{пр}}} \times \frac{В_{\text{пр}}}{ОП} \times \frac{ОП}{МВ} = R_{\text{пр}} \times K \times MO, \quad (13)$$

де Π – прибуток від продажів за період;
 $МВ$ – прямі матеріальні витрати;

Таблиця 4

Результати факторного аналізу матеріаломісткості наданих послуг ТОВ «НОВЕ МІСТО» у 2012-2014 роках

Показник	Роки		
	2012	2013	2014
Чистий прибуток (Π) грн.	11200	23500	10200
Прямі матеріальні витрати ($МВ$) грн.	389400	508800	495900
Виручка ($В$) грн.	646800	931500	797880
Обсяг наданих послуг у вартісному вимірі ($ОП$) грн.	598500	840000	649900
Рентабельність продажів (R) %	0,01732	0,02523	0,01278
K – відношення виручки до заг. обсягу наданих послуг	1,0807	1,10893	1,2277
Обсяг наданих послуг/Матеріальні витрати ($МО$)	1,53698	1,65094	1,31055
$R \cdot K \cdot MO$	0,02876	0,04619	0,02057
Зміна $\Pi/ВЗ = \Pi/ВЗ_1 - \Pi/ВЗ_0$		0,01742	-0,0256
За рахунок зміни $МО$		0,00213	-0,0095
За рахунок зміни K		0,00081	0,00393
За рахунок зміни R		0,01449	-0,02
Сума всіх змін по факторам		0,01742	-0,0256

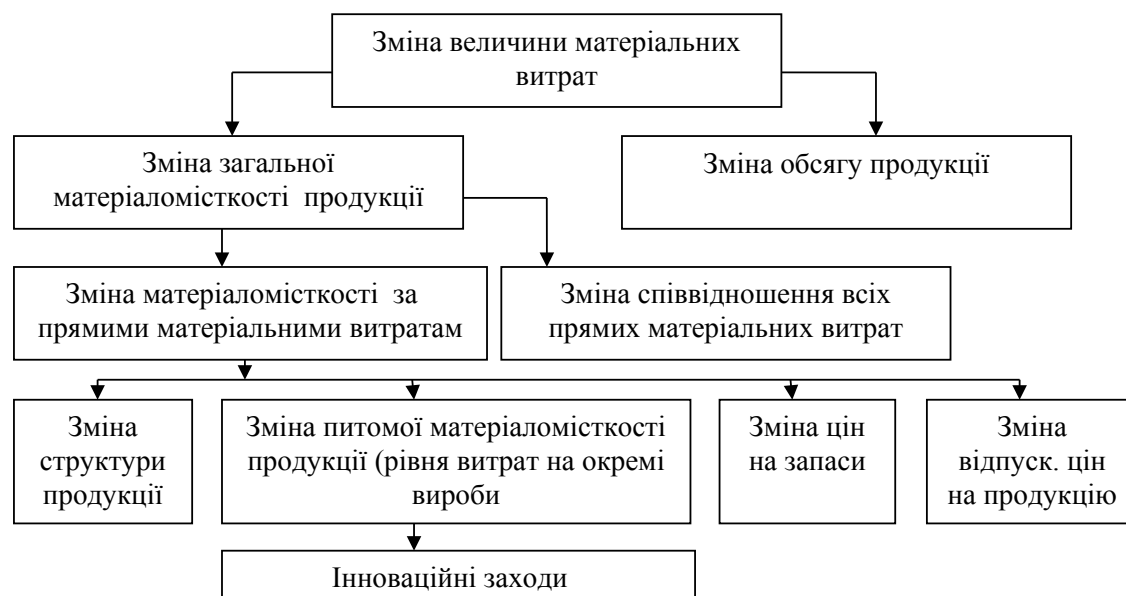

Рис. 2. Структурно-логічна модель зміни матеріальних витрат під впливом різних факторів

$V_{\text{ПР}}$ – виручка від продажів за період;
 $O_{\text{П}}$ – обсяг випуску продукції у вартісному вираженні;

$R_{\text{ПР}}$ – рентабельність продажів;

K – відношення виручки до загального випуску продукції;

MO – матеріаловіддача продукції.

Вплив факторів на зміну прибутку на гривню матеріальних витрат можна розрахувати способом абсолютних різниць:

1) за рахунок зміни матеріаловіддачі (ΔMO):

$$\Delta \frac{\Pi}{MB_{(MO)}} = \Delta MO \times R_{\text{ПРпл}} \times K_{\text{пл}}; \quad (14)$$

2) за рахунок зміни відношення виручки до загального обсягу випуску продукції (ΔK):

$$\Delta \frac{\Pi}{MB_{(K)}} = MO_{\phi} \times \Delta K \times R_{\text{ПРпл}}; \quad (15)$$

3) за рахунок зміни рентабельності продажів ($\Delta R_{\text{ПР}}$):

$$\Delta \frac{\Pi}{MB_{(R_{\text{ПР}})}} = MO_{\phi} \times \Delta K_{\phi} \times \Delta R_{\text{ПР}}. \quad (16)$$

Розрахунки за вищенаведеною факторною моделлю наведені в табл. 4.

За результатами проведеного факторного аналізу, було встановлено, що в 2013 році відношення прибутку на 1 гривню матеріальних витрат зросло на 0,01742 грн в порівнянні з 2012 роком. А уже в 2014 році скоротилось на 0,0256 до 2 копійок прибутку на 1 гривню матеріальних витрат. Потрібно зазначити, що це достатньо низькі показники для підприємства даної галузі.

Щодо впливу факторів, то найбільший вплив має фактор рентабельності продажів. Саме за рахунок рентабельності відбулося найбільше зниження (-0,02 грн.) прибутку на 1 грн. матеріальних витрат у 2014 році.

Насамкінець варто зазначити, що аналіз ефективного використання матеріальних ресурсів не закінчується одержанням необхідних показників (відповідно до поставлених цілей). Він є підставою

для прийняття необхідних управлінських рішень. За даними аналізу керівництво підприємства розробляє заходи, які сприяють пошуку джерел економії матеріальних ресурсів та резервів збільшення обсягів виробництва.

Висновки. Ефективне управління запасами дає змогу прискорити оборотність капіталу і підвищити його доходність, зменшити поточні витрати на зберігання їх, вивільнити з поточного господарського обороту частину капіталу, реінвестуючи його в інші активи. Для розв'язання управлінських завдань аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів розробляють відповідні алгоритми. У галузі в якій працює досліджуване підприємство важливим є економія сировини та матеріалів.

В результаті аналізу було виявлено недопостачання основних матеріальних ресурсів для діяльності підприємства та перевитрату другорядних. На основі цього було запропоновано вдосконалити систему постачання та використати модель економічно обґрунтованого розміру замовлення, яка б допомогла оптимізувати витрати на постачання запасів. Також в результаті аналізу ефективності використання виробничих запасів було встановлено, що за аналізований період значно знизилась швидкість обороту матеріальних запасів (+10 днів). Це може призвести до того, що підприємство буде закуповувати запаси за вільні обігові кошти, які будуть просто «застрягати» в запасах і не так швидко повертатися в обіг знову. В результаті даного процесу, ми маємо зниження оборотності матеріальних запасів в 2014 році майже на 2,5 рази та збільшення терміну зберігання на 11,15 дня.

В результаті факторного аналізу було встановлено, що найбільший вплив на обсяг чистого прибутку, який забезпечується 1 грн. матеріальних витрат здійснюється фактором «рентабельність виробництва». Підвищення даного показника дасть можливість збільшити чистий прибуток підприємства за незмінних матеріальних витрат.

Також доцільним буде застосування методів оптимального аналізу, але це – напрямки наступних досліджень автора.

Список літератури:

1. Організація та методика економічного аналізу: Навчальний посібник для бакалаврів всіх напрямків підготовки. – Одеса, ОДЕУ. – 2010 – 351 с.
2. Економічний аналіз: Навч. посібник / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбаток та ін.; За ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2003. – 556 с.
3. Бланк І. А. Інвестиційний менеджмент / І. А. Бланк. – М.: Ельга-Н, Ника-Центр, 2001. – 448 с.
4. Мних Є. В. Економічний аналіз: Підручник. – 2-е вид., перер. і доп. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 472 с.
5. Гамова О.В. Облік та аналіз ефективного використання виробничих запасів на металургійному підприємстві ВАТ «Дніпросталь» / Гамова О.В. // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності, 2011. – С. 76-81.
6. Бугай А.В. Аналіз запасів товарно-матеріальних цінностей на прикладі підприємств машинобудівної галузі / Бугай А.В. // Вісник Запорізького національного університету, 2009. – № 1(4). – С. 24-27.

Матюшенко О.Ю.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

МЕТОДИКА АНАЛИЗА ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ЗАПАСОВ НА ПРИМЕРЕ ПРЕДПРИЯТИЙ СТРОИТЕЛЬНОЙ ОТРАСЛИ

Аннотация

В статье обоснована методика анализа обеспеченности предприятия производственными запасами. Исследовано состояние обеспеченности производственными запасами на предприятии ООО «НОВЕ МІСТО». Выявлены недостатки в организации обращения запасов. Предложено усовершенствование действующей системы поставки материальных ресурсов на основе использования экономически обоснованного размера заказа. Также проведен анализ эффективности использования производственных запасов предприятием посредством модели факторного анализа.

Ключевые слова: производственные запасы, материальные ресурсы, нормативные затраты, экономически обоснованный размер заказа, факторный анализ.

Matiushenko O.Y.

Taras Shevchenko National University of Kyiv

INVENTORY ANALYSIS METHODS IN CONSTRUCTION INDUSTRY

Summary

The inventory analysis methods have been reasoned in the article. The procurement of inventory in the target enterprise “NOVE MISTO” has been investigated. The shortcomings in the organization of inventory turnover have been identified. The improvement of current delivery system of material resources due to usage of economically feasible order size has been suggested. Also, the effectiveness of the inventory usage by model of factor analysis has been analyzed.

Keywords: inventory, material resources, regulatory costs, economically feasible order size, factor analysis.